

Dr. A. Jakubčionis

Recenzija Vytauto Tininio darbo “Prievartinė mobilizacija. Prievartinis Lietuvos gyventojų panaudojimas SSRS ginkluotose pajėgose II Pasaulinio karo pabaigoje 1944 m. rugpjūtį – 1945 gegužę” išvadoms

Autoriaus padarytų Išvadų pradžioje yra pateikiamas įvadas, kuriame nusakyti esminiai prievartinės mobilizacijos aspektai ir priežastys, dėl kurių šalies vyrai vengė mobilizacijos.

Istoriografinėje įvado dalyje chronologiškai pateikiama temos literatūra ir šaltiniai. Paminimi tie autoriai, kurie pirmieji mobilizaciją traktavo kaip prievartinę (išėivijos istorikai), nūdienos istorikai, kurie papildė ir išvystė šią temą, pagrindė ją dokumentine medžiaga. Trumpai nusakoma sovietinės istoriografijos koncepcija, kuri 1944 – 1945 m. prievartinę mobilizaciją vertino kaip savanorišką, teisėtą ir neprievartinę.

Išvadų dėstymas yra suskirstytas į aštuonis poskyrius. Kaip ir dera, pirmiausia pateiktas mobilizacijos teisinio pagrindo nebuvimas, Sovietų Sąjungos įvykdytas Hagos konvencijos sulaužymas. Toliau parodomi prievartinės mobilizacijos organizatoriai ir vykdytojai. Didesnis dėmesys skirtas prievartinės mobilizacijos atskleidimui, represijų stiprėjimo parodymui. Gana detaliai autorius analizuoja karines priemones, žudymus, besislapsčiusių nuo mobilizacijos prilyginimą ginkluotai rezistencijai bei jų naikinimą. Taigi, sovietinis brutalumas, represijos iš esmės yra atskleistos.

Itin vertingi V.Tininio pateikti duomenys, kiek Lietuvos vyrų buvo per prievartą mobilizuota, kiek pasiūsta į frontą, kiek galėjo žūti. Glaustas faktų pateikimas įgalino geriau suprasti represijų mastą ir jų padarinius. Išvadų pabaigoje parodoma mobilizuotųjų padėtis sovietinėje kariuomenėje, aptariamas siekis pasitraukti iš jos.

Temos bibliografija suteikia galimybę plačiau susipažinti su prievartine mobilizacija. Analogišką galimybę duoda ir pagrindinių dokumentų kopijos, pateiktos Išvadų gale. Dokumentai parinkti taip, kad gerai atspindi Sovietų Sąjungos vykdytas represijas, jų mastą, būdus ir pasekmes. Dokumentų kopijos papildoma tekstą bei gali tarnauti ir kaip savarankiška medžiaga.

“Išvados” iš esmės atitinka reikalavimus, įgalina suvokti prievartinę mobilizaciją, Sovietų vykdytą Lietuvoje.

Teigiamai ją įvertinus, reikėtų pateikti ir keletą pastebėjimų. Temos pavadinime nereikėtų akcentuoti 1944 m. rugpjūčio – 1945 m. gegužės kaip karo pabaigos. II – ojo Pasaulinio karo paskutinis etapas 1945 gegužė – 1945 m. rugsėjo 2 d. istoriografijoje vertėjo atskirai aptarti šaltiniu, vėliau mokslinius darbus. Pasigestume kritiškesnio sovietinės to klausimo analizės nutylėjimo, faktų iškraipymo, parodymo, kas būtų nauja užsienio šalių skaitytojui. Būtina peržiūrėti kalbą bei stilių, nes yra dviprasmybių. Pvz., pirmasis skyrelis pavadintas “Prievartinės mobilizacijos teisinis aspektas”, t.y. suponuojama mintis, kad teisinis pagrindas buvo. O reikėtų rašyti “...teisinio aspekto nebuvimas” ar panašiai. Parodant šaukiamųjų slapstymąsi derėjo aptarti legalius vengimo eiti į armiją būdus (siekį įsidarbinti geležinkelio transporte, miško darbuose) bei asmeninių dokumentų klastojimą. Nuo to išvados būtų visapusiškesnės.

2000 m. lapkričio 3 d.